

نقش خانواده در محیط تربیتی محتوای رسانه‌ای بر هویت دینی نوجوانان از دیدگاه اسلام

نجیمه جمالی^۱، آسیه انصاری فرد^۲، فاطمه ستوده^۳

استان بوشهر، شهرستان جم، مدرسه علمیه حضرت معصومه سلام الله علیها

چکیده

دوران نوجوانی، بحرانی‌ترین دوره در شکل‌گیری هویت، به‌ویژه هویت دینی، محسوب می‌شود. در عصر حاضر، رسانه‌های جمعی به یکی از قدرتمندترین محیط‌های تربیتی تبدیل شده‌اند که می‌توانند هویت دینی نوجوانان را تحت تأثیر قرار دهند. هدف این پژوهش، تبیین و تشریح نقش‌های سه‌گانه خانواده (نظارتی، الگویی و عاطفی) در مدیریت هوشمندانه محیط رسانه‌ای و تقویت هویت دینی نوجوانان، با اتکا به آموزه‌های اسلامی است. این مقاله با رویکرد تحلیلی-توصیفی و با استناد به منابع اسلامی ابعاد مختلف وظایف والدین را بیان می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که خانواده باید با اتخاذ یک رویکرد جامع، نقش خود را در سه حوزه کلیدی ایفا کند: ۱. نقش نظارتی، از طریق تعیین محتوای مناسب، وضع محدودیت‌های منطقی و نظارت غیرمستقیم. ۲. نقش الگویی، با ارائه الگوی عملی در سبک زندگی، آموزش دینی و مدیریت زمان. ۳. نقش عاطفی، از طریق همراهی مقتدرانه و توأم با اعتماد، ایجاد فضای امن گفتگو و تقویت همبستگی. خانواده آگاه و متعهد به اصول اسلامی، با ایجاد تعادل میان اقتدار و اعتماد، مرجعی است که می‌تواند در محیط رسانه، زمینه لازم برای تثبیت و تعمیق هویت دینی نوجوانان را فراهم آورد.

واژگان کلیدی

خانواده، هویت دینی، نوجوان، محتوای رسانه‌ای، نظارت، الگویی، تربیت اسلامی.

^۱استاد راهنما، سطح سه رشته فقه و اصول، ۰۹۱۷۰۴۰۹۴۴۸.

^۲ ۰۹۹۰۷۹۶۹۰۰۱، hatam8711@gmail.com، رشته تفسیر و علوم قرآنی،

^۳ ۰۹۱۷۴۹۴۸۷۳۱، fatemestwdeh@gmail.com، رشته کلام اسلامی،

مقدمه

دین به عنوان بنیادی‌ترین عنصر در ساختار هویت فردی و اجتماعی، جهت‌دهنده رفتارها، ارزش‌ها و معنای زندگی انسان است. در دوره حساس نوجوانی، که فرد در جستجوی پاسخ به پرسش‌های وجودی و تثبیت جایگاه خود در جهان است، هویت دینی دستخوش تحولات و چالش‌های جدی می‌شود. از سویی، آموزه‌های غنی اسلام بر اهمیت پرورش صحیح و هدفمند در این دوران تأکید دارند، و از سوی دیگر، ظهور و گسترش روزافزون رسانه‌های نوین، محیط تربیتی سنتی خانواده را دستخوش تغییرات اساسی کرده است.

رسانه‌ها، با ارائه محتوای متنوع و بعضاً متضاد با ارزش‌های فرهنگی و دینی، به رقیبی قدرتمند برای خانواده‌ها تبدیل شده‌اند و می‌توانند مستقیماً بر نگرش‌ها و باورهای دینی نوجوان تأثیر بگذارند. مسئله اساسی اینجاست که خانواده‌ها باید در این فضا، نقش تربیتی خود را حفظ کرده و محتوای رسانه‌ای را به ابزاری برای تقویت، نه تضعیف، هویت دینی فرزندان خود تبدیل کنند. از این‌رو، ارائه یک چارچوب عملیاتی و هماهنگ که مستقیماً بر وظایف شرعی و تربیتی والدین در قبال صیانت از هویت دینی تمرکز دارد، برای تجهیز خانواده‌ها به ابزارهای هوشمندانه مقابله با این محیط، امری حیاتی و ضروری است.

هدف کلی این پژوهش، تبیین و تشریح نقش‌های سه‌گانه خانواده (نظارتی، الگویی و عاطفی) در مدیریت هوشمندانه محیط رسانه‌ای و تقویت هویت دینی نوجوانان، با اتکا به آموزه‌های اسلامی است.

سوال اصلی این پژوهش این است که: نقش خانواده در مدیریت هوشمندانه محیط رسانه‌ای و تقویت هویت دینی نوجوانان، بر اساس آموزه‌های اسلامی، چگونه قابل تبیین است؟

پژوهشهای متعددی به صورت مجزا به نقش رسانه در هویت دینی یا نقش والدین در تربیت دینی پرداخته‌اند. برای مثال:

- کتاب الزامات تربیت فرزند در عصر رسانه، نوشته وحیده شاه حسینی و فاطمه نوری راد (۱۳۹۷ ش) شرایط و نکات لازم برای جلوگیری از تأثیر پذیری فرهنگ حاکم بر جامعه از رسانه‌ها و فضای مجازی و تربیت کودکان و نوجوانان را ارائه می‌دهد.

- کتاب نقش والدین در تربیت دینی فرزندان، نوشته سید مجتبی حسینی نژاد (۱۳۹۸ ش) به موارد همچون؛ «تبیین نقش پدر و مادر در انتقال ارزش‌های دینی به فرزندان»، «بررسی نقش والدین در انتقال هنجارهای عاطفی به فرزندان» و «توضیح و شرح نقش پدر و مادر در انتقال ارزش‌های اجتماعی به فرزندان» پرداخته است.

__ مقاله نقش سواد رسانه ای در حفظ و ارتقای هویت دینی جوانان بیان می‌کند که: «استفاده از رسانه‌ها - به ویژه شبکه های اجتماعی مجازی - بدون داشتن دانش و مهارت سواد رسانه ای باعث تغییرات در میزان هویت دینی جوانان شده و با تغییر یا جایگزین شدن عوامل دیگر، معناسازی هویت را دستخوش تغییر نموده اند.» (نجفی سولاری؛ حسنی، ۱۳۹۶، ص ۱۳۵).

با این حال، پژوهش‌هایی که به صورت جامع و یکپارچه، هر سه نقش اساسی خانواده (نظارتی، الگویی و عاطفی) را با محوریت مدیریت هوشمندانه محیط رسانه و استناد به مبانی اسلامی در راستای تقویت هویت دینی نوجوانان مورد بررسی قرار دهند، محدود هستند. این مقاله قصد دارد با تلفیق این سه بعد، یک چارچوب عملیاتی جامع ارائه دهد تا خلأ موجود در این زمینه را پر نماید.

۱. مفاهیم

۱.۱. هویت

معنای لغوی: ریشه «هویت» از «ه-و-ی» گرفته شده و «هُوْی» به معنای سقوط و فرود است. براساس قاموس قرآن: مراد از هُوْی در آیه، ظاهراً سقوط ستاره همچنین احتمال دارد هُوْی در اینجا به معنای صعود باشد. یعنی: سوگند به ستاره هنگامی که فرود می‌آید که همنشین شما [پیامبر] گمراه نشده و به خطا نرفته است. (فرشی بنایی، ۱۴۱۲، ج ۷، ص ۲۶).

براساس فرهنگ ابجدی: خداوند عقل و عشق را برای او زیبا جلوه داد. (بستانی، بی‌تا، صفحه ۷۰). هویت دینی، ستاره راهنمای درونی انسان است که با تلفیق زیبای عقل و عشق، مسیری را برای او ترسیم می‌کند که در آن، از خود نفسانی سقوط می‌کند تا به سوی خدا عروج کند و از هر گونه گمراهی مصون بماند.

هویت دینی را می‌توان از نظر اصطلاحی این گونه بیان کرد :

«آدمی فطرتاً گرایش به عشق و پرستش دارد. به این معنا که فرد مستقل از هر گونه یادگیری در درونش تمایل به عبادت و بندگی خدا را احساس می‌کند هویت دینی شامل پایبندی افراد به جوهر دین و ارزشهای دینی و از سوی دیگر بیانگر دلبستگی جمعی و عمومی افراد یک جامعه به شعائر، مناسک و نهادهای دینی است.» (انوری، ۱۳۸۹، ص ۳۳).

هویت دینی چگونه بودن به شخص درارتباط جمعی از قبیل دوستان و رسانه آموزش داده می‌شود. والدین با آموزش صحیح هویت دینی را برای فرزندان بیان می‌کند.

۱.۲. رسانه

به ابزار اطلاع رسانی به هر وسیله‌ای که اخبار و اطلاعات را به مردم می‌رساند رسانه گویند؛ خواه صوتی باشد، مانند رادیو یا صوتی-تصویری، همچون تلویزیون یا مکتوب از قبیل روزنامه و مجله و یا شبکه‌ای، مثل اینترنت. از رسانه به رسانه جمعی، گروهی و همگانی نیز تعبیر می‌شود. (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۲، ج ۴، ص

۹۶). ویژگی اصلی رسانه‌های جمعی، توانایی آنها در انتشار پیام به طیف وسیعی از افراد در یک زمان است که این امر، قدرت بی‌نظیری در شکل‌دهی به افکار عمومی، انتشار فرهنگ و نظارت بر محیط اجتماعی دارد. در جهان امروز، رسانه‌ها تنها ناقلان خنثای اطلاعات نیستند، بلکه به عنوان بازیگرانی تأثیرگذار در عرصه‌های سیاسی، دینی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی عمل می‌کنند.

۱.۳. تربیت

تربیت در لغت به معنای پروراندن، پروردن، آموختن، سیاست برتری دادن به چیزی یا کسی، پرورش، رفتار مناسب است. (دهخدا، ۱۳۹۰، ص ۷۲۰)

تربیت از نظر اصطلاحی را می‌توان این‌گونه بیان کرد: «پرورش در جهت رشد و کمال اهتمام دین به تعلیم و تعلم، همان تربیت انسان به تربیت الهی و نیل او به قلۀ بلند معرفت و عبودیت است. تربیت فرزند از وظایف مهم ولیّ نسبت فرزند اهتمام به تربیت او است.» (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۴۳۷).

تربیت از دیرباز جایگاه مهمی در رشد انسان دارد. در طول تاریخ تمدن اسلامی تربیت یکی از مسائل مهم محسوب می‌شده و البته اساس آنها بر تربیت و اخلاق اسلامی است، تربیت عمده بر بیداری و دانش استوار است. تربیت ایجاد یک مدینه فاضله‌ای که براساس علم و آگاهی است هدف اصلی تربیت بوجود آوردن نظام مدینه فاضله براساس علم و عمل بوده است. (سجادی، بی‌تا، ص ۲۳۲).

۲. نقش نظارتی والدین

نخستین و بنیادین‌ترین نقش خانواده در عصر رسانه، اعمال نظارت هوشمندانه است. نظارت والدین بر فرزندان در اسلام، به‌عنوان یک وظیفه شرعی و اخلاقی تلقی می‌شود. در شرایطی که فضای رسانه‌ای بدون مرز، زمینه‌های لغزش را فراهم می‌آورد، رهاسازی نوجوان مصداق کوتاهی در این وظیفه است. این نوع رهاسازی، نوجوان را از دایره نفوذ تربیتی والدین خارج کرده و او را در اختیار تربیت‌های دیگر قرار می‌دهد. حجت‌الاسلام قرائتی در این خصوص تصریح می‌کند:

«قرائتی بیان می‌کند: وقتی بچه‌ها را آزاد گذاشتی، نظارت بر بچه نداشتی، نه این که نظارت کردن جاسوسی است یا سوءظن است. وقتی فرزند را رها کردی اصلاً دیگر بچه شما، بچه شما نیست. می‌رود به چیز دیگری فکر می‌کند.» (قرائتی، بی‌تا، ج ۱، ص ۲۴۵۴). از اموری که والدین باتوجه به شرایط زمانی نظارت بر فرزندان داشته باشند در دست داشتن رسانه است.

بر این اساس، نظارت نه یک عمل اختیاری، بلکه شرط بقای هویت دینی نوجوان تحت سیطره والدین است. با توجه به شرایط زمانی کنونی، اعمال نظارت بر در دست داشتن رسانه (محتوای مصرفی، مدت زمان استفاده و تعاملات شبکه‌ای) از مهم‌ترین اموری است که والدین باید به آن توجه کنند.

۲.۱. تولید محتوای مناسب

یکی از نقش‌های خانواده در امور تربیتی فرزندان بر محتوای تربیتی این است که والدین محتوای رسانه‌ای مناسب برای هویت دینی نوجوان فراهم کند.

والدین برای اینکه از محتوای رسانه آگاه باشند نیاز است ابتدا:

«آگاه باشند که نرم‌افزار و محتوای آن چیست و اگر محتوای آن مناسب بود نسبت به تهیه آن اقدام شود. امکاناتی که ابزارهای نوین دارند، آشنا شده و بدانند به چه ظرفیت عظیمی از فرصت‌ها و تهدیدها مواجه هستید. فلش، فروشگاه اینترنتی، شبکه‌های اجتماعی، بلوتوث، ماهواره، ایمیل، اینترنت پر سرعت.» (مؤسسه فرهنگی هنری موعود عصر ، ۱۳۷۶، ج ۱۷۴ ، ص ۷۸). این آگاهی، والدین را قادر می‌سازد تا از حالت انفعالی خارج شده و در برابر طرح‌های فکری هدفمند غرب فعالانه عمل کنند.

یکی از توطئه و طرح سرمایه‌داری غربی برای بلعیدن جهان؛ تلاش برای از بین بردن دین جوانان است. پدیده‌ای، اینکه ایده‌های خود را بر آنها تحمیل می‌کنند. (بهر روز لک، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۱۸۱). نظارت والدین بر محتوای مناسب رسانه برای فرزندان کمک می‌کند که فرزندان از نظر دینی دچار مشکل نشوند. بنابراین، نظارت والدین بر محتوای مناسب، تضمین می‌کند که فرزندان از نظر دینی و فکری دچار آسیب نشوند و نیروی فکری آن‌ها به سمت اهداف سازنده هدایت گردد.

استفاده از رسانه هم جنبه‌های مثبت و منفی دارد و این به نوع استفاده از فضای رسانه بستگی دارد. از آنجاکه بیشترین کاربران آن را نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند، استفاده نادرست از فضای مجازی نیروی پویا، کارآمد و در نهایت، نظام اداره کشور را تهدید کند. (دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۶، ج ۲۹۲، ص ۹). در نتیجه، خانواده در محیط تربیتی رسانه، موظف است با نظارت بر انتخاب محتوا، نیروی کارآمد و مفید برای جامعه اسلامی رشد دهد.

۲.۲. ایجاد قوانین و مقررات مشخص

یکی از ارکان اصلی نظارت هوشمندانه، نهادینه کردن انضباط از طریق وضع قوانین شفاف و عادلانه است. این رویکرد، در سبک فرزندپروری مقتدرانه که اغلب به‌عنوان موفق‌ترین روش فرزندپروری معرفی می‌شود ریشه دارد. در این روش والدین مقتدر را کسانی معرفی کرده‌اند که

«قوانینی پی ریزی می‌کنند و رهنمودهایی دارند و فرزندان‌شان را چنان تربیت می‌کنند که از آن‌ها پیروی کنند؛ هم محدودیت و هم مصونیت برای فرزندان ایجاد می‌کنند. قوانین روشنی در خانواده وضع می‌کنند و قرار است اعضای خانواده پایبند به آن‌ها باشند.» (بیرانوند، ۱۳۹۶، ص ۱۰۸).

از جمله نقش‌های نظارتی والدین این است که قوانین و مقررات مشخص داشته باشند تا بتوانند هویت دینی نوجوان را تقویت کنند. از مهم‌ترین موضوع‌هایی که رسانه‌های دیداری و شنیداری غرب باهدف تغییر

این آیه نشان می‌دهد که هدایت الهی، انسان را به سمت «سخن پاکیزه» سوق می‌دهد. والدین باید این اصل را در تعاملات روزمره خود با نوجوان پیاده و آن را به عنوان الگوی گفتگویی به او بیاموزند. پاکیزگی کلام در خانواده، موجب می‌شود تا نوجوان نیز بیاموزد که از الفاظ رکیک، توهین‌آمیز یا شایعه‌پراکن (که اغلب در برخی کانال‌های اجتماعی رایج است) دوری کند.

در دنیایی که فناوری‌های ارتباطی ممکن است تعاملات چهره به چهره را کاهش دهند، خانواده باید گفتگو را به عنوان فعالیتی لذت‌بخش و اولویت‌دار معرفی کند.

با روی کار آمدن شبکه‌های اجتماعی و فناوری‌های ارتباطی گفتگوی بین افراد خانواده و جامعه بسیار تقلیل یافته و بیم آن می‌رود که کاملاً حذف شود. گفتگو عنصری حیاتی در استحکام خانواده است. خانواده‌ی مستحکم، خانواده‌ای است که اعضای آن سخن گفتن با یکدیگر را دوست دارند و از هم نشینی و هم‌صحبتی با یکدیگر لذت می‌برند و هیچ جمع و کار دیگری را به درکنار هم بودن ترجیح نمی‌دهند. (رستمی، ۱۳۹۷، ص ۱۴۱)

تعامل مناسب والدین با کودکان و گفتگوی صمیمانه بهترین راه پذیرش توصیه‌ها و راهنمایی‌های والدین از سوی کودک است. در واقع آموزش صحیح و آگاهی دادن که لازمه آن ارتباط دوسویه بین والدین و فرزندان، است در هدایت صحیح کودکان و نوجوانان بسیار حائز اهمیت است. (سید ناصری، شاه محمدی؛ محمد مهدی، طاهره، ص ۱۸)

فضای امن گفتگو، به والدین اجازه می‌دهد تا در مورد محتوای مصرفی نوجوان (مثلاً یک پست جنجالی یا یک برنامه تلویزیونی) به جای موضع‌گیری صرفاً قضاوتی، وارد گفتگو شوند. این گفتگو باید به نوجوان کمک کند تا احساسات ناشی از مواجهه با محتوای خشن یا نامناسب را بدون ترس از قضاوت، با والدین در میان بگذارد.

برای اینکه والدین هویت دینی نوجوان را باتوجه به رسانه کنترل کند نیاز است در مورد مسائل روزمره و آشنایی با شبکه‌های اجتماعی با کودک و نوجوان صحبت کنند حد و مرزها و قوانین را به او بیاموزند و او را از مشکلات و آسیب‌های رسانه باخبر کنند تا کودک و نوجوان به کمک والدین مسیر صحیح را پیموده و بتواند درست تصمیم بگیرد. (سید ناصری، شاه محمدی؛ محمد مهدی، طاهره، بی‌تا، ص ۱۸)

بدین ترتیب، فضای امن گفتگو تبدیل به یک فیلتر اخلاقی نرم‌افزاری می‌شود که ارزش‌های دینی را از طریق ارتباط عمیق انسانی، در ذهن نوجوان نهادینه می‌سازد و او را از پیامدهای منفی انزوای ناشی از مصرف نامتعادل رسانه‌ها مصون نگه می‌دارد.

ایجاد زمینه مشترک برای گفت‌وگو: برنامه‌های خانوادگی که موردعلاقه تمامی اعضای خانواده از کودک تا بزرگسال باشد، فضای مشترکی ایجاد می‌کند که گفت‌وگو و تبادل نظر را در محیط خانواده تسهیل می‌نماید. این برنامه‌ها می‌توانند سرآغاز مکالمات عمیق‌تر بین والدین و فرزندان باشند.

برای ایجاد همراهی خانواده رسانه اینکه والدین با فرزندان همکاری و همبستگی داشته باشند از نوع مهارت‌های ارتباطی از طریق نمایش فیلم‌ها و سریال‌های با محتوای غنی، می‌توان مهارت‌های ضروری به فرزندان آموخت. (ساروخانی، ۱۳۹۸، ص ۱۱۸).

از آنجا که خانواده همراه مناسب در استفاده از رسانه در تقویت همکاری است. خانواده می‌تواند از طریق رسانه در فرایند انتقال ارزش‌ها و هنجارهای دینی از جامعه به فرد، نقش مؤثری ایفا نماید و کارکرد خانواده، در رسانه یک کارکرد تقویتی است. (اختر شهر، ۱۳۸۶، ص ۸).

خانواده با استفاده هوشمندانه از رسانه و با همراهی مناسب اعضا، می‌تواند هم در انتقال ارزش‌های دینی و هم در تقویت همکاری بین اعضای خانواده موفق عمل کند.

باتوجه به آیه قرآن وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا. نشان‌دهنده اهمیت زیاد پیوند خانوادگی است. (طباطبایی، ۱۳۷۵، ج ۴، ص ۲۲۰) رسانه می‌تواند با تولید برنامه‌هایی که دوستی و مهربانی را بین اعضای خانواده و خویشاوندان به تصویر می‌کشد، در عمل به ترویج فرهنگ قرآنی همبستگی خانواده کمک کند. بین والدین و فرزندان، همکاری بین برادران و خواهران، و مسئولیت‌پذیری اعضای خانواده در قبال یکدیگر، نمونه‌هایی از این محتواها هستند.

امروزه کنترل فرزندان از دنیای فیزیکی به دنیای مجازی سوق یافته و نظارت والدین بر فرزندان و روابط آنها با همسالان باید در فضای اینترنت با حساسیت بالایی همراه باشد و این تنها با همراهی والدین با فرزندان است که میسر می‌شود بهره‌گیری از امتیازها و قابلیت‌های فضای مجازی در رشد و پرورش کودکان برای استفاده هدفمند از قدرت رسانه بسیار مهم است. خانواده‌ها باید برای درآمان‌ماندن فرزندان از آسیب‌ها رویکردی هدفمند در پیش بگیرند؛ برای مثال در خانه قانون‌ها و مقررات منطقی و منظمی برای استفاده از ابزار دیجیتال وضع کنند و زمان‌هایی را تعیین کنند تا اعضای خانواده با هم به تماشای تلویزیون یا فیلم سینمایی بنشینند. در بازی‌های رایانه‌ای کودک مشارکت کنند در فضای مجازی حضور داشته باشند و بخشی از ارتباط خود با کودک را به این فضا منتقل کرده و دوستان برخط و غیربرخط فرزندان را بشناسند و از برنامه‌های نرم‌افزاری و تارنماهای مورد استفاده فرزندان مطلع باشند

نتیجه گیری

خانواده، بر اساس آموزه‌های متعالی اسلام، همچنان مهم‌ترین و مؤثرترین نهاد در فرآیند هویت‌سازی دینی نوجوانان است و پذیرش انفعالی محیط رسانه‌ای از سوی خانواده، می‌تواند تهدیدی جدی برای ساختار

اعتقادی نسل جوان باشد. مدیریت موفق محتوای رسانه‌ای و تقویت هویت دینی نوجوان، نیازمند اتخاذ یک رویکرد مناسب و یکپارچه از سوی والدین است.

مقاله حاضر با هدف تبیین نقش سه‌گانه والدین در صیانت از هویت دینی نوجوانان در فضای رسانه تدوین شد و به تفصیل به ابعاد نظارتی، الگویی و عاطفی پرداخت. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که حفظ هویت دینی در محیط رسانه‌ای پرمخاطره امروز، صرفاً با یک نوع واکنش یا دخالت والدین میسر نیست، بلکه نیازمند یک رویکرد جامع است. این رویکرد شامل موارد زیر است:

۱. نقش نظارتی والدین باید از حالت سنتی و دستوری به سمت یک نظارت هوشمندانه و غیرمستقیم تغییر کند؛ به این معنا که تعیین محتوای مناسب و وضع محدودیت‌های منطقی نه تنها یک ضرورت، بلکه زمینه‌ساز استقلال تدریجی نوجوان است.

۲. در بُعد الگویی، صرف آموزش‌های کلامی دینی کفایت نمی‌کند، بلکه الگوی عملی والدین در رعایت اخلاقیات و تعهدات دینی، و نیز مدیریت زمان هوشمندانه آن‌ها در مواجهه با رسانه‌ها، تأثیری به‌مراتب عمیق‌تر دارد. الگوبودن والدین، بهترین روش انتقال ارزش‌ها در محیط خانوادگی است.

۳. نقش عاطفی به عنوان زیربنای دو نقش دیگر، محوری است. ایجاد فضای امن گفتگو، همراهی مقتدرانه توأم با اعتماد در استفاده از رسانه و تلاش برای تقویت همکاری و همبستگی خانوادگی، این امکان را فراهم می‌سازد که نوجوان بدون ترس، چالش‌های هویتی خود را با والدین مطرح کند.

خانواده‌هایی که این سه نقش (نظارتی، الگویی، عاطفی) را با ظرافت و تعادل در محیط رسانه‌ای اعمال می‌کنند، می‌توانند هویت دینی نوجوان خود را در برابر تهاجم فرهنگی و محتوایی رسانه‌های نوین، صیانت بخشیده و آن را به عنصری پایدار در شخصیت فرزندان تبدیل سازند.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج‌البلاغه

۱. احسانی، محمد، تربیت دینی خانواده، نشریه معرفت، ش ۳۲، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، ۱۳۷۸ ه.ش.

۲. اختر شهر، علی، رسانه‌های ارتباط جمعی و نقش آن‌ها در جامعه‌پذیری دینی، نشریه معرفت، شماره ۱۲۳، ۱۳۸۶ ه.ش.

۳. اسدی، ناصر، بررسی شیوه‌های مداخله والدین در استفاده فرزندان از رسانه‌ها، نشریه رسانه، شماره ۳، ۱۳۹۹ ه.ش.

۴. انوری، محمدرضا، نقش رسانه در تبیین هویت دینی، دانشگاه باقرالعلوم، فرهنگ پژوهش، شماره ۸، ۱۳۸۹ ه.ش.
۵. بافکار، حسین، پدیده فرزند سالاری و رسانه، مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، قم، ۱۳۹۰ ه.ش.
۶. بهروز لک، غلامرضا، سیاست و مهدویت، مؤسسه آینده روشن، قم، ۱۳۸۸ ه.ش.
۷. بیرانوند، محمد، دست بچتو بگیر: راهکارهای عملی تربیت دینی کودکان، حدیث راه عشق، اصفهان، ۱۳۹۶ ه.ش.
۸. جمعی از نویسندگان، نماز و شکوفه‌های زندگی، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، قم، بی‌تا.
۹. حسینی نژاد، سید مجتبی، نقش والدین در تربیت دینی فرزندان، انتشارات قلم، قم، ۱۳۹۸ ه.ش.
۱۰. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، پگاه حوزه، قم، ۱۳۷۶ ه.ش.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران مؤسسه انتشارات و چاپ تهران، ۱۳۹۰ ه.ش.
۱۲. رستمی، محمد علی، سبک زندگی: مقایسه مولفه‌های زندگی بشر در دوران غیبت و عصر حضور، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، قم، ۱۳۹۷ ه.ش.
۱۳. رئیسی وانانی، حسین، رسانه و نقش خانواده در تولید ملی حمایت از کار و سرمایه ایرانی، صداوسیما، جمهوری اسلامی ایران مرکز پژوهش‌های اسلامی، قم، ۱۳۹۱ ه.ش.
۱۴. ساروخانی، باقر، جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی، انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۸ ه.ش.
۱۵. سجادی، سید جعفر، فرهنگ اصطلاحات و تعبیرات عرفانی، انتشارات طهوری، بی‌تا.
۱۶. سید ناصری، شاه محمدی؛ محمد مهدی، طاهره، بررسی حقوق کودکان در محیط دیجیتال، دوفصلنامه علمی مطالعات فقه و حقوق رسانه دانشکده رفاه دوره، ۴ شماره ۱، ۱۴۰۱ ه.ش.
۱۷. شاه حسینی، نوری راد؛ وحیده، فاطمه، الزامات تربیت فرزند در عصر رسانه، انتشارات عترت نو، ۱۳۹۷ ه.ش.
۱۸. شکوهی، مسعود، مهارت‌های زندگی در حج، تهران، نشر مشعر، ۱۳۹۱ ه.ش.
۱۹. طباطبایی، سید محمد حسین، ترجمه تفسیرالمیزان، مترجم، سید محمد باقر موسوی، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، بنیاد علمی فکری علامه طباطبایی، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ ه.ش.
۲۰. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، قم، شریف رضی ۱۴۱۲ ه.ق.
۲۱. فاخری، علیرضا؛ منتظری، محمدحسین، اخلاق خانواده (۲)، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۷۸ ه.ش.
۲۲. فواد، فرهنگ ابجدی، مترجم: رضامعیار، تهران، انتشارات اسلامی، بی‌تا.

۲۳. فولادی، محمد، آسیب های اجتماعی؛ علل و عوامل و راه های پیشگیری از آن، ماهنامه معرفت، شماره ۹۱، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، ۱۳۸۴ ه.ش.
۲۴. قرائتی، محسن، درس هایی از قرآن، کتابخانه دیجیتالی مدرسه فقهت، بی تا.
۲۵. قرشی بنایی، علی اکبر، قاموس قرآن، علی اکبر، دارالکتب الاسلامی، تهران، ۱۴۱۲ ه.ق.
۲۶. کوثری، یدالله، بهداشت روانی خانواده، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه. اداره آموزش های عقیدتی سیاسی، قم، ۱۳۸۶ ه.ش.
۲۷. گروه مولفان، عاطفه و تأیید والدین و رابطه آن با عواطف اخلاقی و رفتار کودکان، نشریه معرفت، شماره ۹۲، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ۱۳۸۴ ه.ش.
۲۸. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت، موسسه الوفا، ۱۴۰۳ ه.ق.
۲۹. موسسه فرهنگی هنری موعود عصر، ماهنامه موعود، شماره یک، ۱۳۷۶ ه.ش.
۳۰. نجفی سولاری، حسنی؛ حسن، الهه، نقش سواد رسانه ای در حفظ و ارتقای هویت دینی جوانان، مقاله علمی وزارت علوم، ۱۳۹۶ ه.ش.
۳۱. ویسی، غلامرضا، آسیب شناسی خانواده و راه های پیشگیری از آن، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نمایندگی ولی فقیه، مرکز تحقیقات اسلامی، تهران، بی تا.
۳۲. هاشمی، شاهرودی، محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی مذهب اهل بیت (علیهم السلام)، قم، ۱۳۸۲ ه.ش.
۳۳. یوسفیان، نعمت الله، تربیت دینی فرزندان، زمزم هدایت، قم، ۱۳۸۶ ه.ش.